

Ipsos MMI

Kommentar til KMDs faggrunnlag om bestands- mål for ulv og ulvesone av 31. oktober 2014

Laget for Elverum Bondelag

**Laget av Erik Dalen
6. januar 2015**

Ipsos MMI as • Karenslyst allé 20, 0278 Oslo • 22 95 47 00

© 2014 Ipsos. All rights reserved. Contains Ipsos' Confidential and Proprietary information and may not be disclosed or reproduced without the prior written consent of Ipsos.

Innhold

Innledning.....	3
Datainnsamlingsmetoden.....	4
Spørsmålene som er stilt.....	6
Tolkning av fremkomne tall	11
Undersøkelsen til Glommen Skog	12
Avslutning	14

Innledning

Vi viser til ovennevnte faggrunnlag fra KMD som er fremlagt i forbindelse med høring om et faggrunnlag for forvaltning av ulv i Norge. Faggrunnlaget er utarbeidet i forbindelse med KMDs videre arbeid med ulvespørsmål i forlengelse av rovdyrforliket ved Stortingets behandling av saken i 2010. Sentralt i denne forbindelse er en ny vurdering av bestandsmålet for ulv i Norge. I dette faggrunnlaget omhandler kapittel 13 en spørreundersøkelse om nordmenns holdninger til rovdyr som Norsk institutt for naturforskning (NINA) har gjennomført på oppdrag av Direktoratet for naturforvaltning (DN) i 2010. Datainnsamlingen ble gjennomført via web i panelet til TNS Gallup.

Som man vil forstå av nedenstående vurdering, er det grunn til å stille spørsmål ved en del av de opplysninger som gis og konklusjoner som trekkes av KMD om nordmenns holdninger til ulv. På denne bakgrunn har Elverum Bondelag bedt Ipsos MMI ved undertegnede om en faglig vurdering av de tall og opplysninger som KMD fremlegger i faggrunnlaget.

Som mange er kjent med, har Ipsos MMI, tidligere Markeds- og Medainstituttet – MMI, gjennomført undersøkelser i befolkningen om holdninger til store rovdyr i norsk natur flere ganger tidligere. Disse undersøkelsene er gjennomført dels på oppdrag fra Norsk Landbrukssamvirke og dels i egen regi i forbindelse med Norsk Monitor. I tillegg har vi i januar 2011 gjennomført en spørreundersøkelse om nordmenns holdninger til ulv på oppdrag fra Glommen Skog BA.

Med kjennskap til holdningsmønstre som vi har dokumentert og kommentert i rapporter vi selv har utarbeidet, stusser vi over de funn som omtales og konklusjoner som trekkes i NINA-rapporten (NINA Rapport 650) og som refereres i faggrunnlaget. Det er vårt inntrykk at både datainnsamlingsmetode, spørsmålsformuleringer og tolkninger av resultatene har noen trekk som i beste fall er diskutabile. Når vi nå registrerer at KMD refererer ukritisk til de konklusjoner som NINA har fremlagt, og tolket dem som et utbredt rovdyrvennlig syn, bekymrer det oss at disse vurderingene av folkemeningen vil inngå som de eneste i erfaringsgrunnlaget som departementet og kanskje Stortinget skal bruke når de skal vedta bestandsmål for rovdirene og fastsette retningslinjer for rovdyrforvaltningen. I denne forbindelse er det naturlig å gjøre oppmerksom på at undertegnede og Ipsos MMI ved flere anledninger har fremlagt kritiske kommentarer til disse holdningene, både i møter/ høringer på Stortinget, i kontaktmøte mellom interessenter i rovdyrspørsmål i regi av Direktoratet for Naturforvaltning og i avisartikler. Vi har vært i direkte kontakt med forskerne i NINA i 2011 og møtt forståelse for at konklusjoner kan være diskutabile, men det ser ikke ut som om betenkelighetene har påvirket det som legges frem i kapittel 13 i KMDs faggrunnlag.

På denne bakgrunn ga vi uttrykk for våre kritiske synspunkter i telefonsamtaler nylig, og som vi ble enige om, skulle vi utarbeide et notat som vurderer deler av denne NINA-undersøkelsen. Som man vil se, er vårt notat delt inn i fire hovedavsnitt:

1. Datainnsamlingsmetoden
2. Spørsmålene som er gjengitt
3. Tolkning av fremkomne tall
4. Undersøkelsen for Glommen Skog BA

I det følgende vil vi kommentere undersøkelsen ut fra disse hovedpunktene. Våre synspunkter er forankret i undertegnedes over 40-årige erfaring med meningsmålinger i Norge. Vi vil understreke at hensikten med kommentarene er ikke å fremme synspunkter på rovdyrspørsmålene som går imot NINAs konklusjoner, men heller å belyse fallgruver som ligger i bruk av meningsmålinger der man ønsker å dokumentere "folkemeningen" til støtte for det ene eller det annet syn på et samfunnspolitisk spørsmål. Vi vil også understreke at selv om vi lever av å gjennomføre meningsmålinger om alle mulige samfunnspolitiske spørsmål, er det ikke på noen måte vår mening at resultater fra slike målinger skal ha noen direkte føring på beslutninger som skal fattes i demokratiske fora. Men at slike meningsmålinger kan ha høy relevans og ha særlig legitimitet som underlag ved vurderinger av saker, er vi ikke i tvil om.

Datainnsamlingsmetoden

Dataene til NINAs undersøkelse ble samlet inn gjennom TNS Gallups webpanel. Instituttet har gjennom anerkjente metoder vervet deltakere til å besvare spørreundersøkelser som de mottar pr. e-post med jevne mellomrom. Dette er en velkjent datainnsamlingsmetode som benyttes av alle de større meningsmålingsinstituttene i Norge, også hos oss i Ipsos MMI. I rapporten til NINA omtales metoden og i noen grad drøftes det om utvalget som man henvender seg til og som man har fått svar fra, kan sies å være representativt for befolkningen både nasjonalt og i de rovdyrutsatte områdene som belyses spesielt i undersøkelsen.

På generell basis kan man si at den type panel som TNS her har tilbudt NINA å gjennomføre undersøkelsen i, ikke dekker absolutt hele befolkningen, men bare dem som har tilgang til internett. Denne andelen utgjorde i 2010 teoretisk nesten 90%, men alle som har undersøkt dette nærmere, vet at den praktiske dekningen for internett er lavere enn 90% fordi noen som sier at de har tilgang til nettet trolig har andre i husstanden som har slik tilgang, men som selv ikke kan bruke internett. Videre er det slik at den type panel som er brukt, er forhåndsrekruttert. Vanligvis benyttes landsrepresentative telefonintervju til dette. Uten å ta stilling til responsrater og bortfallseffekter ved telefonundersøkelser, for ikke å snakke om alle de som faller bort fordi de avslår tilbudet om å delta i slike paneler, er det klart at de som sier seg villig til å delta i et panel for webbaserte spørreundersøkelser, er personer som føler seg noenlunde familiære med e-post og internett. Følgelig vil den delen av den voksne befolkningen som kom med i slike paneler i 2010 og som faktisk besvarer spørreskjemaer neppe utgjøre mer enn ca. 80% av den voksne befolkningen. Sannsynligvis er den praktiske dekningen noe lavere.

Et viktig spørsmål man må stille seg, er om det er noen systematikk i hvem som er praktisk "på nettet" og hvem som ikke er det. Som de fleste nok kan tenke seg, er tilgang og bruk av internett ulik i ulike deler av befolkningen. Det er følgelig slett ikke tilfeldigheter som avgjør hvem som er med og hvem som ikke er med. Studier av internettilgang og bruk viser at det særlig er den eldre del av befolkningen som dekkes dårligere gjennom internett enn andre deler. Resultater fra 2009-omgangen av Norsk Monitor (ferdigstilt primo 2010) viste at mens så godt som alle under 60 år har tilgang til internett til dels på flere steder, falt andelen substansielt blant personer i alderen 60-69 år (87%) og særlig blant personer over 70 år (55%). Også bruken var mer begrenset blant de eldre. Mens nesten alle under 50 år brukte internett ukentlig eller oftere i 2010, synker andelen til ca. 90% i aldersgruppen 50-59 år, til ca. 80% i aldersgruppen 60-69 år og til under 50% i aldersgruppen 70 år og eldre. Omtrent de samme dekningstillene finner vi når det gjelder innehav av egen e-postadresse.

Nå er det i tillegg slik, at bruken av e-post er lavere i andre deler av befolkningen enn de eldste også. Én ting er at den eldste del av befolkningen var (og er) underrepresentert blant brukere av internett og e-post, men studerer man slik bruk nærmere, vil man finne at unge mennesker under 25 år, også er underrepresentert i bruk av e-post. Slik var det i 2010, og problemet har tiltatt i årene etter det. I og med at spørreundersøkelser på internett bruker e-post til distribusjon av spørreskjemaer og innhenting av data, hjelper det lite at alle ungdommer er på internett når mange av dem ikke bruker e-post. Dette gjør det vanskelig for instituttene å rekruttere ungdom til deltakelse i webpaneler for spørreundersøkelser, noe som har gjort at de store instituttene til dels har unnlatt å tilby elektroniske spørreundersøkelser på web blant de helt unge. Hvis man spør seg hvordan ungdommen kommuniserer når de ikke bruker e-post, er svaret selvsagt sosiale medier og mobiltelefoner (sms).

Noen vil hevde at de utfordringer som ulik dekning i befolkningen skaper for estimeringer fra en webbasert undersøkelse kan håndteres ved veiing av svar. Selv om man i et webpanel får for få svar fra personer over 60 år, kan man la hvert svar fra eldre respondenter som man tross alt har med i basen, veie tyngre ved resultatberegningene enn svar fra deltakere i andre aldersgrupper, slik at de eldre har en vekt ved totalberegningene som tilsvarer deres andel av totalbefolkningen. Det er klart at noe av effekten av bortfall av eldre kan reduseres ved veiing. Dersom det er slik at det ikke er noen systematiske forskjeller mellom eldre som bruker internett og eldre som ikke gjør det, hadde det vært greit, men slik er det selvsagt ikke. Norsk Monitor viser tydelig at eldre personer som bruker internett er klart mer moderne og endringsorienterte enn de som ikke bruker internett. Sagt på en annen måte: de eldre som bruker internett ligner på mange måter mer på yngre mennesker enn på de som ikke bruker internett. Når det er slik, vil ikke veiingen få hele den tiltenkte effekt, men kanskje bare en svært begrenset effekt når det gjelder det som skal estimeres. Følgelig må vi understreke at det ikke spiller så stor rolle for utvalgets representativitet om det er satt sammen på samme måte som befolkningen når det gjelder sosiodemografiske kjennetegn, når vi vet at forskjellige typer mennesker med forskjellige holdninger har hatt ulik sannsynlighet for å komme med i undersøkelsen.

Nå hadde det ikke hatt så stor betydning at hele befolkningen ikke er dekket, hvis holdningene til de spørsmål man skal stille var omtrent de samme i den delen av befolkningen som dekkes ved slike undersøkelser og i den delen som ikke dekkes. Et viktig spørsmål blir da om temaet for den undersøkelsen som her kommenteres, holdninger rovdyr, er et tema der det er variasjoner f.eks. mellom aldersgruppene. I Norsk Monitor har vi stilt spørsmål om folks syn på å ha de fire store rovdyrene i Norge. Sammenhengen mellom alder og holdninger var entydige i 2009-undersøkelsen: de yngste var mest positive og andelen negative stiger systematisk ved stigende alder. Følgelig er de som er negative til rovdyr underrepresentert når web brukes til datainnsamlingen. Dette veies selvsagt noe opp ved at de positive ungdommene også er underrepresentert, men ikke på langt nær nok.

På grunnlag av ovenstående må man spørre seg om det er riktig å bruke et webpanel til måling av holdninger til spørsmål som varierer sterkt etter alder og følgelig også etter tilgang og bruk av internett og e-post. Det er klart at når mange av de som har negative holdninger til rovdyr ikke kommer med i undersøkelsen, og at effekten av dette bortfallet bare i noen grad kan reduseres gjennom veiing, så vil webbaserte undersøkelser gi resultater som er mer positive til rovdyr enn det vi kan forvente at holdningene til hele befolkningen er.

Hvor mye man overrapporterer positive holdninger til rovdyr ved å bruke webundersøkelser, er vanskelig å si, men vi vil ikke på noen måte overdrive effekten av metodevalget. Dessuten er det selvsagt også slik at andre datainnsamlingsmetoder har sine svakheter. Hadde man brukt personlige intervju, ville ungdom og eldre også blitt systematisk underrepresentert, på samme måte som en postal undersøkelse i et befolkningsutvalg ville fått lignende skjevheter i svargrunnlaget. For meningsmålingsinstituttene er det alltid en faglig utfordring å anbefale den datainnsamlingsmetode som er best egnet til hver konkrete undersøkelse man blir bedt om å gjennomføre. Det var i 2010 en klar tendens til at flere og flere undersøkelser ble gjennomført i webpaneler, og vi så stadig oftere at prisbetraktninger veide tyngre for valgene enn de faglige vurderingene. Ved å velge web/ internett velger man bevisst en metode som har visse kjente svakheter, f.eks. at man ikke lar "stemmene" til hele den eldre del av befolkningen telle med den tyngde de burde. Noen ganger betyr det lite for resultatene, men i spørsmål om rovdyr har det en åpenbar effekt på de resultatene som fremkommer.

Spørsmålene som er stilt

I faggrunnlaget fra KMD refereres følgende spørsmål som underlag for vurderingene som skal gjøres av bestandsmålene for ulv:

1. *Hva synes du om at ulv finnes i Norge?* Kommentar: Hvorfor dette spørsmålet er tatt med i faggrunnlaget er åpent. Det sier ingenting om holdninger til bestanden eller bestandsmål som KMD skal ta stilling til.
2. *Holdning til størrelsen på bestanden av ulv i Norge i dag?* Her er den korrekte spørsmålsformuleringen ikke gjengitt i teksten i faggrunnlaget. Men det synes

- som om man har referert bestandstall og spurt om man mener det bør økes eller reduseres eller er akseptabelt
3. *Holdning til det politisk fastsatte bestandsmål med 3 årlige ynglinger.* Her er den korrekte spørsmålsformuleringen heller ikke gjengitt i teksten i faggrunnet. Men det synes som om man har oppgitt bestandstall og spurt om man mener det bør økes eller reduseres eller er akseptabelt. Kommentar: dette spørsmålet virker svært teknisk og vanskelig.
 4. *Kunne du godta å ha ulv i nærheten av der du bor?* Kommentar: Heller ikke dette spørsmålet har direkte med holdninger til bestand eller bestandsmål for ulv som KMD skal ta stilling til.
 5. *Hvilke dyr er du redd for å møte i naturen?* Kommentar: Heller ikke dette spørsmålet har direkte med holdninger til bestand eller bestandsmål for ulv som KMD skal ta stilling til.

Av de ovenstående spørsmålene er det etter vår mening spørsmål 2 som er viktigst og som vil kunne være mest opplysende for dem som skal vurdere bestand eller bestandsmål for fremtiden i lys av "folkemeningen".

Erfarne meningsmålere vet at hvilke spørsmål man stiller, måten man stiller spørsmålene på og spørsmålsformuleringene i meningsmålinger har avgjørende betydning for hvilke svar man får. Slikt sett vil det ofte være mulig å "manipulere" folkemeningen nesten dit man vil i ethvert spørsmål. F.eks. kan man lett dokumentere at den miljøbevisste del av befolkningen kan variere mellom 10-15% og 80% alt etter som hvilke spørsmål man bruker for å identifisere miljøbevisste mennesker. Og selv når det gjelder konkrete problemstillinger, kan tilsynelatende små nyanser i ordbruk og ordstilling få merkbare konsekvenser.

I vår bransje er det en utbredt oppfatning at effektene av spørsmålsformuleringer er mye større enn effektene av utvalgsmetodikk og spørremetoder, i hvert fall når svakhetene ikke er større enn det som er beskrevet i forrige kapittel. Derfor er det naturlig at vi ser på hva man har spurt om og måten man har spurt på i NINAs undersøkelse fra 2010 når man skal vurdere resultatenes gyldighet som uttrykk for folkemeningen. Og i dette notatet skal vi se på to spørsmål som vi mener er sentrale for forståelsen av holdninger til rovdyr. Disse er spørsmålene om holdninger til bestandsnivå generelt og til rovdyr i nærheten av bostedet (sp. 2 og 4 ovenfor).

Holdninger til bestandsnivå. Spørsmålene i NINAs undersøkelse som skal avdekke nordmenns holdninger til dagens bestandsnivåer for rovdyr, er i og for seg et greit og lett forståelig spørsmål: *Hva mener du om størrelsen på bestanden som er av store rovdyr i Norge i dag?* Deretter skal man svare for de fire artene av store rovdyr. Etter vår mening er selve spørsmålsformuleringen grei, fordi man spør om én lett forståelig ting, og så lenge det er en selvutfyllingsundersøkelse der respondentene ser hvordan man skal svare, gjøres spørsmålet og svarmåte lett tilgjengelig. I tillegg gjøres oppmerksom på hvor mange individer man mener finnes av hvert av de fire store rovdirene.

I Norge bor omtrent 4/5 av befolkningen i områder der det ikke er store rovdyr, i hvert fall ikke ulv og bjørn. Det betyr at svarene på det generelle spørsmålet om bestandsstørrelse må avgis i en situasjon der de aller fleste spurte ikke har særlig erfaringsgrunnlag for å vurdere hva de oppgitte bestandstallene egentlig betyr når det gjelder reproduksjon av bestandene eller eventuelle konsekvenser av om bestanden økes eller reduseres. Spor av nettopp denne usikkerheten mener vi kan finnes i det faktum at andelene som mener bestanden kan reduseres, er størst for de rovdyrene med høyest bestandstall, mens andelene som mener bestandene bør økes, er høyest for de artene med lavest bestandstall. Med andre ord er det vår oppfatning at spørsmålene om bestandsstørrelser for de flestes vedkommende er spørsmål om noe de spurte ikke har god peiling på, eller særlige forutsetninger for å mene noe om som har substansiell interesse for dem som skal vurdere bestandsmål.

Om noen skulle ha bedre forutsetninger til å svare på disse spørsmålene om bestandsstørrelse, måtte det være de som bor i rovdyrområder. Og ser vi på svarene fra disse, viser det seg for alle rovdyrartene at andelene som mener bestanden bør reduseres er mye høyere blant dem som bor i rovdyrområder enn blant dem som ikke bor i rovdyrområder. Omvendt er det naturlig nok når det gjelder andelen som mener bestandene bør økes.

Nettopp disse variasjonene i svar mellom de som bor i rovdyrområder og de som ikke bor i rovdyrområder tilsier at man må tenke seg godt om når man skal tolke resultatene. Hva er det egentlig som gjør at holdningsforskjellene er så store? Trolig er det nærhet til rovdyrene og god kjennskap til de fordeler, ulemper og konflikter som rovdyrene kan skape som påvirker holdningene. Det vi kan si ut fra NINAs undersøkelse, er at folk som bor i rovdyrområder er signifikant reddere for å møte rovdyr i naturen enn de som ikke bor i rovdyrområder. I tillegg tar vi det for gitt at de som bor i rovdyrområder i langt høyere grad har opplevd eller kjenner til konflikter som finnes mellom rovdyr i naturen og eiendoms- og næringsinteresser.

På denne bakgrunn mener vi det kan reises tvil om spørsmålet om holdninger til bestandene av rovdyrene bør stilles så generelt som det er gjort. Kanskje spørsmålet heller burde relateres til bestanden av store rovdyr f.eks. *i området der de spurte bor?* Dette ville etter vår mening gi grunnlag for å vurdere spørsmålet om holdninger til bestander på en helt annen måte enn det vi kan gjøre med den foreliggende dokumentasjon.

Nå stiller NINA i sin undersøkelse spørsmål og holdning til rovdyr/ ulv der man bor. Men i stedet for å spørre om synet på bestandens størrelse, spør de nå om man kunne *godta å ha ulv i nærheten av der du bor*. Svarene på dette spørsmålet gjengis i faggrunnlaget fra KMD under avsnittet 13.5 Om frykt.

Som antydnet i forrige avsnitt, vil en viktig del av vurderingsgrunnlaget når man skal gjøre seg opp meninger om nordmenns holdninger rovdyr, å se spørsmålet i sammenheng med det stedet man bor. Det er åpenbart lettere å være for noe som ikke berører ditt dagligliv i det hele tatt, annet enn gjennom opplevelser når man ser

spektakulære naturfilmer, selv om det er noe som eventuelt kan skape frykt og utrygghet for andre. Tenk f.eks. hvis spørsmålet gjaldt isbjørn. Vi tror at de fleste nordmenn i fastlands-Norge vil være positive til å opprettholde en isbjørnstamme på Svalbard, men de færreste ville like å ha dyrene rundt husveggene hjemme. Derfor mener vi at spørsmål om bestand bør stilles i tilknytning til stedet der man bor.

Det er åpenbart at NINAs forskere har tenkt på samme måte når det stilles spørsmål om man kan godta å ha noen av de store rovdyrene i nærheten av der man bor. Det spørsmålet som NINA bruker lyder "*Kunne du godta å ha noen av de store rovdyrene i nærheten av der du bor?*" Legg merke til at man ikke spør om man ønsker rovdyrene dit, men om man kan godta. I dette ligger en viktig meningsforskjell. Å kunne godta kan godt innebære at man selv har negative holdninger, men at man mener det både er politisk ukorrekt å ikke godta rovdyrenes nærvær eller uttrykk for liten respekt for andres synspunkter i spørsmål der man kanskje ikke har spesielt sterke følelser. Vi vil også kunne tenke oss at de som er negative til å ha ulv og bjørn rundt hushjørnene, kan være tilbøyelige til å godta dyrene i nærheten av der de bor ut fra mer eller mindre diffuse forestillinger knyttet til begrepet "naturens mangfold" og "uberørt natur" som vi ser ofte blir brukt i debatten om natur- og miljøvernspørsmål.

Når man spør på denne måten, blir dette spørsmålet en måling av folks toleransegrad for rovdyr og i mindre grad et spørsmål om grunnleggende holdninger til nærvær av rovdyr i nærheten av der de bor. En parallell til denne måten å spørre på finner vi i Norsk Monitor der Ipsos MMI spør i hvilken grad man kan godta en rekke milde lovbrudd for å avdekke hvor grensen går i folks oppfatninger mellom hva som er rett og galt og hvor det skjer bevegelser over tid. At man f.eks. kan godta under tvil at folk røyker hasj eller marihuana, betyr ikke at man er tilhenger av at folk gjør det eller at man nødvendigvis ønsker at det skulle være tillatt. Det er heller et uttrykk for en form for toleranse, at man mener det ikke bør brukes av samfunnets ressurser for å stanse noe som ikke er spesielt farlig, eller at man mener at mange av dem som blir tatt for det er sosialt dårlig stilt og bør avkriminaliseres.

På grunnlag av de synspunkter vi har gitt uttrykk for ovenfor, tror vi at man ved å spørre om man kan godta å ha noen av de store rovdyrene i nærheten av der du bor, får høyere andeler som svarer ja enn det man ville fått om man ønsker å ha rovdyr i nærheten av der man bor. I kombinasjon med et foregående spørsmål i NINAs undersøkelse der man spør på denne måten om holdning til bestandsstørrelse, der man også bruker samme begrep (godta), tror vi at man genererer for høye andeler som synes å være positive til rovdyr, uansett om det er i nærheten av der de bor eller andre steder.

Det er påfallende at befolkningen deler seg i omtrent like store andeler som kan godta å ha ulv i nærheten av der de bor og som ikke kan godta det. Til tross for de positive effekter vi mener ordbruken og spørsmålsformuleringen kan ha på andelen som tilsynelatende er for ulv, er altså den negative andelen mye høyere nå enn det vi så på NINAs spørsmål om holdninger til bestanden av ulv. Dette gir indikasjoner på at

personlig skepsis til ulv er adskillig større enn det vi har fått inntrykk av gjennom andre spørsmål.

I NINAs undersøkelse som det refereres til i faggrunnlaget fra KMD, er det spørsmål om holdninger til bestanden av store rovdyr der man bor som også stilles på samme måte med bruk av «akseptabelt» i ordlyden. I forbindelse med drøftingen av hva "akseptabelt" betyr, er det interessant å notere seg at man ved sammenligning med resultatene fra en lignende NINA-undersøkelse i 2000 gjør oppmerksom på at man i 2000 brukte begrepet "beholdes som i dag". Vi har vanskelig for å forstå hvorfor man gjorde denne endringen. "Beholdes som i dag" er et begrep som er presist og entydig, selv om man kan anføre at det knytter seg usikkerhet til forståelsen av oppgitte bestandsnivåer. Bortsett fra at "akseptabelt" er et fremmedord som kanskje ikke alle forstår riktig, er det et mye mer upresist begrep som kan innebære et betydelig slingringsmonn i tolkningene. Vi mener man kan lese konsekvensene av endringen ut av resultatene på den måten at "akseptabelt" samler betydelig flere svar enn "beholdes som i dag". Vi ser videre at andelene som mener bestandene bør reduseres har gått forholdsvis kraftig ned, mens andelene som mener bestandene bør økes, har økt noe. Vi har en mistanke om at mye av disse endringene siden 2000 kan skyldes endringen i svaralternativet, og ikke nødvendigvis er uttrykk for reelle holdningsendringer. Man vil naturlig nok spørre seg om hvorfor det er andelene som mener bestandene bør reduseres som minsker så mye som de gjør. Vi vil i denne forbindelsen lansere en hypotese at det er interessene til de som er negative til rovdyr som er under størst press fra storsamfunnet. Derfor er det naturlig at den "invitasjon" som ligger i svaralternativet "akseptabelt" har en entydig appell til rovdyskeptikerne som kanskje har ønsker om å ikke være fundamentalistiske eller helt avvisende til synspunktene til store deler av befolkningen som bor i rovdyrfrie områder.

Frem til 2007 stilte MMI spørsmål om holdninger til de store rovdyrene i forbindelse med befolkningsundersøkelser vi gjennomførte for Norges Bondelag og Norsk landbrukssamvirke. Til forskjell fra NINAs undersøkelse knyttet vi synet på bestandsnivået til "naturen der du bor", og som mellomalternativ mellom "ønsker flere" og "ønsker færre" brukte vi "passe som det er". Svarfordelingene fra disse undersøkelsene avviker tilsynelatende ikke vesentlig fra resultatene i NINAs undersøkelse når det gjelder synet på bestandene. Men dette blir spesielt interessant fordi man i MMIs undersøkelse brukte presiseringer som ikke gir slingringsmonn i tolkningene. "Naturen der du bor" er en presis stedsangivelse dit hvor man fra før er godt kjent og kjenner forholdene. "Passe som det er" er presist på samme måte som NINAs begrep i 2000-undersøkelsen "beholdes som i dag". Når vi da får omtrent de samme resultater på forholdsvis forskjellige spørsmål, kan de mer presise formuleringene hjelpe oss til å forstå hvordan folk tenker når de svarer på det upresise spørsmålet. Her er det f.eks. verdt å merke seg at hvis man bor i rovdyrfritt område og mener bestanden er "passe som det er", kan det vanskelig tolkes som en positiv holdning til rovdyr. Det betyr jo at man ønsker at det fortsatt skal være rovdyrfritt.

Vår vurdering av NINAs spørsmål om bestandsnivåene er at det er upresist på en måte som gjør det vanskelig å tolke for respondentene og vanskelig å tolke

resultatene fra for forskerne. Vi mener at man burde relatere spørsmålet til bestanden der man bor, og at det er direkte feil å endre "beholdes som i dag" til "akseptabelt". Tilsynelatende kan effekten av endringen være at man får inntrykk av en økende positiv holdning til rovdyr i Norge, mens sannheten kan være at holdningene er stabile i perioden siden 2000.

Tolkning av fremkomne tall

I avsnittet om holdninger til bestanden av rovdyr refererte vi til målinger vi har gjort for Norges Bondelag og Norsk Landbrukssamvirke om samme spørsmål. I disse undersøkelsene som ble gjort siste gang i 2007, fremkom det at ca. 20% ønsket færre store rovdyr i naturen der de bor, ca. 55% syntes det var passe som det er, mens ca. 20% ønsket flere rovdyr. Denne svarfordelingen tolket vi i alle de årene vi gjorde undersøkelsen som en utbredt negativ holdning til rovdyr. Vår tolkning baserte seg på kunnskap om at ca. 80% av befolkningen i Norge bor i rovdyrfrie områder, slik at flertallet av de som svarer "passe som det er" må tas til inntekt for den rovdyrkriske leir fordi de ikke ønsker rovdyr i naturen der de bor. Derved kan man fastslå at rundt 2/3 av befolkningen enten ønsker ingen rovdyr eller færre rovdyr. Også senere undersøkelser har indikert at disse holdningene er forholdsvis stabile.

NINAs undersøkelse har gitt resultater som er blitt tatt til inntekt for et positivt rovdyrsyn som tilsynelatende er minst like utbredt som det negative syn vi fant i våre undersøkelser. Dette kan jo virke svært forvirrende. Men i ovenstående vurdering av spørsmålene som er stilt, kan det ikke være tvil om at spørsmålene er forskjellige. Og forskjellige spørsmål gir forskjellige svar og forskjellige tolkningsmuligheter. Den vesentligste forskjellen vi mener å ha påvist, er at NINA i to sentrale spørsmål opererer med begrepet "godta", mens det spørsmålet som er benyttet av MMI/ Ipsos MMI i tidligere undersøkelser, "passe som det er", er langt mer presist. I tillegg relaterer ikke NINA spørsmålet om bestand til området der man bor, hvilket vi tror har en viss betydning for svarene og stor betydning for tolkningen av disse.

Etter vår mening gjør bruken av begrepet "akseptere/ godta" resultatene fra NINAs undersøkelse adskillig vanskeligere å tolke enn MMI/ Ipsos MMIs undersøkelser og for den saks skyld NINAs undersøkelse i 2000, når man skal gi et kvantitativt uttrykk for utbredelsen av positive holdninger til rovdyrbestanden og å ha rovdyr i nærheten av bosted. Den viktigste årsaken til dette er at begrepet er så upresist. De aller fleste mennesker opplever å måtte godta forhold i tilværelsen som man ikke liker eller kanskje er direkte imot. Ikke minst er det slik i et demokratisk samfunn, der mindretallet ofte må leve med løsninger som flertallet har bestemt. Vi tror at det faktum at flertallet av befolkningen bor i rovdyrfrie områder gjør det svært enkelt å godta størrelsen på bestandene slik de er, spesielt fordi bestandene er tallmessig små. Vi må også regne med at mange av de som godtar bestandene slik de er nå, gjør det i trygg forvissning om at det å opprettholde status quo betyr at de ikke får rovdyr der de bor. Når de så i et etterfølgende spørsmål blir spurt man kan godta å ha rovdyr i nærheten av der du bor, kan man få en "dobbelteffekt" på den måten at aksept i det første spørsmålet gir føringer mot aksept også i det neste spørsmålet. I tillegg kommer altså effekten av manglende presisjon i svaralternativet "godta" som gjør at man ikke

uten videre kan ta det svaret til inntekt for en rovdyrvennlig holdning. Følgelig egner denne undersøkelsen seg kanskje dårlig til å dokumentere rovdyrstemningen i befolkningen.

Indikasjoner på at spørsmålene ikke er helt lette å forholde seg til og som gir resultater som kan være vanskelig og tolke, er at Oslo fremstår som det området i landet der flest er villige til å akseptere bestandene av rovdyr slik de er nå og flest er villige til å godta rovdyr i nærheten av der de bor. Begge standpunkter gis nok i trygg forvisning om at de fleste ulver og bjørner vil holde seg langt unna Karl Johan, uansett hva myndighetene bestemmer. Selv for elg er det jo dødsstraff for å nærme seg sentrum av Oslo. Når vi i tillegg får vite fra NINAs undersøkelse at folk i Oslo er de som er mest redde for å møte rovdyr i naturen når vi ser bort fra de som bor i rovdyrområder, fremstår svarene som enda vanskeligere å tolke som uttrykk for om man er positiv eller negativ til rovdyr.

Undersøkelsen til Glommen Skog

I januar 2011 gjennomførte daværende Synovate Norge, det som nå heter Ipsos MMI, en spørreundersøkelse om nordmenns holdninger til ulv. Denne undersøkelsen ble gjennomført for å etterprøve NINAs undersøkelse, både når det gjaldt intervjumetode og spørsmålsformuleringer. Bakgrunnen for dette kan leses ut fra teksten ovenfor. Undersøkelsen ble gjennomført ifm. en ordinær omnibus med drøye 1000 telefonintervju i et landrepresentativt utvalg av befolkningen over 15 år.

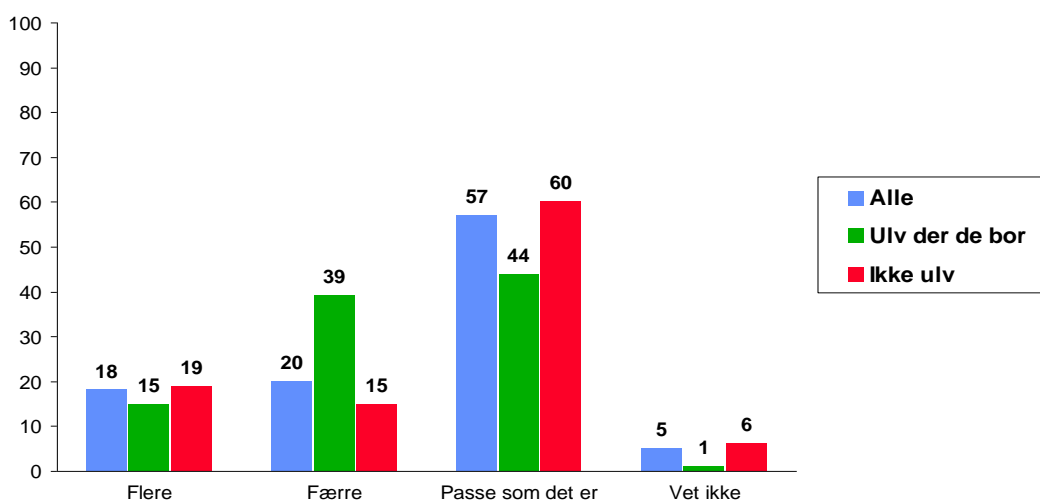
I dette notatet skal vi se på det første spørsmålet i undersøkelsen som tok sikte på å måle en slags grunnholdning til ulv. Ulv det av de fire store rovdirene som i andre undersøkelser har kommet ut som det rovdiret flest er skeptiske til å ha i området der de bor. Dette har fremkommet i undersøkelser vi har gjort for Norges Bondelag og Norsk Landbrukssamvirke og i forbindelse med Norsk Monitor, og det har også fremkommet i andre undersøkelser. I NINAs undersøkelse fremkommer at flere er redde for å møte bjørn ute i naturen enn ulv, men at en stor andel av befolkningen er redde for ulv. Derfor var det etter vår mening hensiktsmessig å måle grunnholdninger til hele rovdyrspørsmålet ved å knytte holdningene til ulv.

Det er viktig å merke seg hvordan spørsmålet i MMI-undersøkelsen er stilt. Først sier intervjuer at nå skal det stilles spørsmål om ulv i Norge. Deretter opplyses det at ulven tidligere var utryddet i Norge, men at den nå er tilbake i enkelte områder. Det sies ikke noe om når eller hvor lenge den var utryddet eller når den kom tilbake. Det sies heller ikke noe om hvor mange ulv som ferdes i norsk natur. Vi mener at denne lille saksopplysningen er viktig som et bilde av norsk virkelighet og at den ikke gir noen føringer på holdningene til ulv. Et annet viktig moment er at de spurte skal ta stilling til ulv *i naturen der de bor*. Denne understrekningen er meget viktig. I NINAs spørsmål om holdning til bestanden er denne presiseringen ikke er foretatt. All den stund det er kontakten med ulv for mennesker og husdyr som trolig vurderes når svarene skal gis, er denne presiseringen etter vår mening helt nødvendig.

I nedenstående diagram ser vi svarfordeling som viser at skepsisen til å ha ulv i naturen der man selv bor, er utbredt. Det er omtrent like mange som ønsker flere ulver (18%) som færre ulver (20%), mens over halvparten av befolkningen (57%) oppgir at det er passe som det er. Når dette resultatet må tolkes som et uttrykk for utbredt skepsis til ulv, skyldes det at flesteparten av befolkningen bor i områder der det ikke er ulv. For alle disse må det å svare "passe som det er" logisk sett bety at man ønsker at det fortsatt ikke skal være ulv i naturen der de bor. På direkte spørsmål i vår undersøkelse, bor ca. 76% av befolkningen i ulvetomme områder. Når 57% av disse mener at det er passe som det er, utgjør denne andelen alene drøye 43% av befolkningen som altså ikke ønsker ulv der de bor, uttrykt med dette svaralternativet. I tillegg kommer de 20% av alle spurte som ønsker færre ulver, slik at en nøktern beregning på grunnlag av svarene på dette spørsmålet, tyder på at ca. 63% av befolkningen er negative til ulv i området der de bor.

Ulven var tidligere utryddet i Norge, men er nå tilbake i enkelte områder.

Ønsker du flere eller færre ulver i naturen der du bor, eller synes du det er passe som det er?

Meningsmåling om ulv. Januar 2011

Naturlig nok er det stor forskjell i svar mellom de som bor i områder med ulv og de som ikke gjør det. Mange vil nok være overrasket over at 15% av de som bor i ulveområder vil ha flere ulver i naturen der de bor, og at 44% svarer passe som det er. Det betyr at over halvparten av de som bor i ulveområdene rapporterer det man kan kalle positive holdninger til ulv. Riktig nok er den erklærte motstanden mot ulv også mest utbredt her, idet 39% av befolkningen i ulveområder vil ha færre ulver der de bor. Noen vil sikkert spørre seg hvordan det kan ha seg at så mange i ulveområder uttrykker positive holdninger til å opprettholde dagens bestand eller øke den. Man kan kanskje spekulere i om folk her føler presset fra det politiske establishment og at man

er politisk ukorrekt om man ikke ønsker ulven til stede, slik at man da svarer taktisk "passe som det er" for å slippe mer ulv. Men som meningsmålere vil vi understreke at slike spekulasjoner ikke blir annet enn spekulasjoner og at det trengs nye undersøkelser for eventuelt å kartlegge beveggrunnene til de som bor i ulveområder til å svare som de gjør.

Majoriteten av befolkningen bor i områder uten ulv. Blant disse er det et stort flertall som ønsker områdene fortsatt ulvefrie. Hele 60% svarer at det er passe som det er, altså at de fortsatt vil ha naturen der de bor ulvefri, mens 15% svarer færre ulv. Selv om det er vanskelig å få færre ulv enn null, kan man ganske sikkert tolke resultatet som negativ holdning til ulv. Derved blir $\frac{3}{4}$ av befolkningen i ulvefrie områder negative til å ha ulv i naturen der de bor. 19% av befolkningen i ulvefrie områder svarer at de ønsker flere ulv i naturen der de bor.

Som man vil forstå, gir alternative måter å spørre på grunnlag for nye tolkninger og derved helt andre konklusjoner enn de som ble trukket i faggrunnlaget fra KMD. Fra deres påstand om at et flertall av befolkningen er positive til ulv, gir vår undersøkelse grunnlag for å konkludere med at et flertall av befolkningen er negative til ulv.

Et viktig punkt i kommentarene til NINAs undersøkelse om holdninger til ulvebestander og bestandsmål, var at spørsmålsformuleringer, vinklinger og kontekst kunne ha stor betydning for hvilke svar man får. Dette fremkommer tydelig i de spørsmålene som gjengis i faggrunnlaget, der holdningene varierer fra kun 14,6% som misliker at det finnes ulv i Norge, via ca. 24% som mener ulvebestanden bør reduseres, til ca. 48% som ikke kan godta å ha ulv i nærheten av der de bor.

I undersøkelsen til Glommen Skog beregnet vi at motstanden mot å ha ulv i området der man bor omfattet nesten $\frac{2}{3}$ av befolkningen. I tillegg hadde vi med forskjellige spørsmål som kunne belyse variasjoner i holdninger til ulv, og som kunne benyttes som supplement til vurderinger av nordmenns holdninger til ulv. Her fremkom for eksempel at hele 52% av befolkningen er uenige i at det er så verdifullt å ha ulv i norsk natur at vi bør ha ulvebestander over hele landet, at 57% er uenige i at hensynet til ulv i norsk natur må gå foran hensynet til sauehold, mens 51% er enige i at hundeeiere må ha lov til å skyte ulv som truer hundene deres.

Sammenholder man alle de opplysninger vi har om nordmenns holdninger til ulv, virker det mildt sagt som en overdrivelse at et flertall av befolkningen er positive til ulv, slik det gis inntrykk av i faggrunnlaget. Vi tror det er riktigere å si at skepsisen til ulv er utbredt og at befolkningen er splittet i synet på ulv i norsk natur.

Avslutning

I denne vurderingen av de spørsmål fra NINAs undersøkelse om rovdyr som KMD referer til, har vi ikke vurdert alle spørsmål som er stilt i NINAs undersøkelse. Det vi har lagt vekt på, er de spørsmålene som KMD har gjengitt. Vi mener at NINAs undersøkelse har svakheter som gjør at den ikke uten videre kan brukes som dokumentasjon av hvor mange nordmenn som er positive eller negative til ulv. Viktigst

her er at man at man ikke knytter spørsmålet om bestand til området der man bor. Dessuten mener vi det er en viktig svakhet at man bruker begrepet "akseptere/ godta" som viktig svaralternativ i noen av spørsmålene, hvilket er meget upresise begreper når man skal vurdere om man er positiv eller negativ. Av mindre betydning er det nok at man ikke har valgt en optimal datainnsamlingsmetode. Men alle de forholdene som vi har omtalt, trekker i samme retning hvis man vil tolke svarene som uttrykk for positive eller negative holdninger til store rovdyr, nemlig til fordel for positive holdninger til rovdyr generelt og ulv spesielt.

Vi mener ikke med denne vurderingen å hevde at NINAs undersøkelse er en dårlig undersøkelse. Kvalitetsmessig skiller den seg sikkert ikke fra andre undersøkelser som blir tillagt vekt når folkemeningen skal beskrives. Men vår mening er at de spørsmålene som vi har kommentert ikke egner seg godt til å beskrive folks grunnleggende holdninger til rovdyr på en måte som kan være egnet som veiledning for eksempel for Stortinget når nye bestandsmål skal vedtas. Vi er i tvil om det er hensiktsmessig i rovdyrspørsmålet å gjøre vedtak som ligger opp mot grensen av hva det store flertall som rovdyrskeptikere utgjør, kan godta, når ønskene trolig går i en annen retning.

Oslo, 6. januar 2015

Erik Dalen
Direktør